

ALEXANDRA NAGEL

JULIUS SPIER *en de*
kunst van het handlezen

Uitgeverij Balans

Copyright © 2026 Alexandra Nagel/Uitgeverij Balans, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Omslag Nico Richter

Omslagbeeld Nationaal Archief/Spaarnestad Photo (05887)

Auteursfoto Jerome de Lint

Boekverzorging Peter Verwey

Druk Wilco

ISBN 978 94 638 2482 8

NUR 680

www.uitgeverijbalans.nl

 [instagram.com/uitgeverijbalans](https://www.instagram.com/uitgeverijbalans)

 [linkedin.com/company/uitgeverij-balans](https://www.linkedin.com/company/uitgeverij-balans)

 uitgeverijbalans.nl/nieuwsbrief

INHOUD

Proloog	7
Voorwoord	9
1887-1928: Frankfurt am Main	13
1. Voordat het roer omgaat	15
2. Handlezen wint terrein	32
1929-1938: Berlijn	49
3. Een nieuw beroep: psychochiroloog	51
4. Handlezen in Nederland	70
5. Liefde voor de vrouw	89
1939-1942: Amsterdam	111
6. Legale vluchteling	113
7. De Spierclub	132
8. De laatste maanden	170
Epiloog	195

Bijlage 1. Het handanalyseverslag van Etty Hillesum	205
Bijlage 2. Het handanalyseverslag van Julius Spier	214
Verantwoording en dankwoord	221
Eindnoten	225
Literatuur	247
Personenregister	261
Illustratieverantwoording	279

PROLOOG

Kristallnacht, de nacht van 9 op 10 november 1938, maakt Julius Spier duidelijk dat hij Berlijn zo snel mogelijk moet verlaten. Eerdere pogingen om naar het buitenland te vertrekken zijn op niets uitgelopen. Ditmaal besluit hij om gebruik te maken van de *Reichsfluchtsteuer*. Het is een noodverordening die eind 1931 is ingesteld om kapitaalvlucht te voorkomen. Vermogende Duitsers die het land uit willen, zien zich geconfronteerd met een financiële barrière. Wanneer iemand meer dan 200.000 RM (*Reichsmark*) bezit, of een jaarinkomen heeft van minimaal 20.000 RM, dient men 25 procent van dit bedrag aan de overheid af te staan. Na betaling van die enorme som is het vertrek legaal geregeld. Het is zelfs toegestaan eigendommen mee de grens over te nemen.

Spier telt vermoedelijk 5000 RM neer en besluit welke goederen hij wil meeverhuizen naar Nederland. Daar woont zijn zus met haar gezin in een prachtig groot, nieuw pand aan een vaart in Amsterdam-Zuid. Zodra het meeste is geregeld, komt een beambte van de Duitse douane op inspectie. De man bekijkt alles wat Spier wil inpakken en ontwaart in de twee gehuurde kamers een grote hoeveelheid handafdrukken. Het maakt een wonderlijke indruk. Waar heeft dat mee te maken? Met afdrukken, vingerafdrukken, werkt alleen

de politie. Is Spier soms betrokken bij een geheime, criminele zaak? Spier legt uit dat hij psychochirololoog is. Hij leest mensen de handen volgens een door hemzelf ontwikkelde methode die hij psychochirologie noemt. *Chiro*, of *cheiro*, is het Griekse woord voor 'hand'. Met het voorvoegsel 'psycho' wil hij aangeven een psychologische vorm van de 'wetenschap van de hand' te beoefenen.

Nieuwsgierig geworden toont de nazibeambte Spier zijn eigen handen. Prompt vertelt de psychochirololoog hem wat hij hieruit afleidt. Diep onder de indruk kan de man nog maar aan één ding denken: zijn vrouw moet dit ook meemaken! Hij smeekt Spier of hij niet een paar dagen later kan vertrekken opdat zijn echtgenote de gelegenheid heeft hem te bezoeken en hij haar handen kan analyseren.

Of Spier op het verzoek is ingegaan en zijn vertrek heeft uitgesteld, valt niet meer te achterhalen. In elk geval begint met de verhuizing naar Amsterdam het laatste, bijzondere hoofdstuk van Spiers leven.

Voorwoord

Vandaag de dag kennen velen de naam Julius Spier uit de dagboeken van de Joodse schrijfster Etty Hillesum, die eind 1943 in Auschwitz werd vermoord. Spier, een professioneel handlezer uit Berlijn, las begin 1941 Hillesums handen. Vervolgens werd zij zijn cliënt, leerling, secretaresse en geliefde. Veertig jaar na dato verscheen een selectie uit het dagboek dat Hillesum in die periode bijhield. *Het verstoorde leven* (1981) is wereldwijd gelezen. Daarmee is niet alleen Hillesum bekend geworden maar ook Spier, want vanaf de allereerste bladzijde, gedateerd 8 maart 1941, tot en met het begin van het laatste schrift, dat aanvangt op de dag van Spiers overlijden, is zijn naam op menig bladzijde te vinden.

Het verstoorde leven is rap opgevolgd door twee bundels. Daarna is besloten al Hillesums pennenvruchten uit te geven. *Het verzameld werk 1941-1943* bevat het volledige dagboek, tezamen met brieven van en aan Hillesum.¹ Alles voorzien van een uitgebreid notenapparaat.

Sinds die publicaties hebben velen zich in Hillesum verdiept. Er zijn talloze boeken en artikelen over haar geschreven. Leesgroepen en onderwijsmodules behandelen haar teksten; acteurs verbeelden haar op de planken en rond mei 2026 verschijnt de zesdelige serie *Etty* van Hagai Levi op tv.

Meestal wordt Spier in zulke werken genoemd als de man die een essentiële rol speelde in Hillesums leven. Door het intensieve contact met de handlezer, een leerling van Carl Gustav Jung, was zij in staat de laatste paar jaar van haar leven een sterke persoonlijke ontwikkeling door te maken. Er is echter amper studie naar Spier verricht; men focust liever op de inspirerende Hillesum.

Het negeren van Spier hangt samen met een directe, of indirecte, afkeuring van zijn werk en van hem als persoon. Dat men moeite heeft met de psychochiroloog, zoals hij zichzelf noemde, valt te begrijpen. Spier verschijnt in de dagboek-aantekeningen als een vrouwen versierende alternatieve psychotherapeut die met menig cliënte zou hebben 'gerolled'. Zulk gedrag zien we als problematisch. Hierbij komt dat Spier een handlezer was en handlezen doorgaans als een onbetrouwbare pseudowetenschap wordt afgedaan. Een discutabele psychotherapeut in combinatie met de intelligente, interessante figuur van Hillesum valt lastig te rijmen, dus gaat men liever niet te diep op Spier in.

Illustratief is een bespreking van de eerste druk van de integrale uitgave van Hillesums nagelaten werk. 'Haar dwepen met de twijfelachtige figuur Spier is verbazingwekkend,' aldus de recensent Hans Warren. Wie was de man voor wie zij zo'n bewondering had? 'Een specialist in de niet bepaald edele handleeskunde, een charlatan, een handig verleider van vele vrouwen.'²

Twee krantenkoppen over het boek dat Spier zelf schreef, bevestigen het negatieve beeld over de handleeskunde. Het verscheen postuum, in 1944, en na het succes van Hillesums dagboek kwam de Nederlandse vertaling uit. De Australische *Daily Telegraph* kopte in 1945: 'For your dustbin: Jung – and

foolish'. *Trouw* deed min of meer hetzelfde in maart 1983: 'Julius Spier en de onzin waarin je moet geloven'.³

Duidelijker uitdrukking geven aan de idee dat Spiers psychochirologie onzinnig is, kunnen deze voorbeelden bijna niet. Het neemt niet weg dat de vraag van Hans Warren er nog steeds ligt. Wat was Spier voor iemand? Uit wat voor nest kwam hij? Welk thuis creëerde hij voor zichzelf, zijn vrouw en hun twee kinderen? Als hij bij zoveel vrouwen het hoofd op hol joeg, wie waren zij? Zijn er verhalen van of over hen bekend? En lag hij werkelijk met elke jonge vrouwelijke client grensoverschrijdend te stoeien binnen een therapeutisch kader, zoals het geval was met Etty Hillesum?

Daarnaast liggen er vragen over de handleeskunde. Wat behelsde de psychochirologie? Hoe leefde het handlezen toen Spier het leerde kennen en er zijn beroep van maakte? Wie waren de handlezers uit zijn tijd? Bestond er verschil tussen de Duitse en Nederlandse handleeskundige cultuur? Spier had leerlingen, maar wat leerde hij hun eigenlijk? En er is nog een ander type vraag. Hillesum schetst in haar dagboeken een tegenstrijdig beeld van Spier. Ze is diep onder de indruk van de psychochiroloog en bij vlagen hopeloos verliefd, maar ze bekritiseert hem ook. Impliceert dit dat Hillesum ergens besefte naïef te zijn en zich met een charlatan had ingelaten? Of speelde er iets anders?

Een of meer van dit soort vragen zijn ongetwijfeld weleens bij Hillesum-lezers opgekomen. Zonder dat ergens antwoorden voorhanden zijn.

Mijn belangstelling voor Julius Spier is niet ontstaan doordat ik *Het verstoorde leven* had gelezen en gefascineerd was geraakt door zijn figuur. Mijn pad liep anders. Ik had me in enkele

Joden verdiept aan wie in het verleden paranormale gaven zijn toegedicht en had voor het *Tijdschrift voor Parapsychologie* een artikelenreeks aan hen gewijd.⁴ De redacteur van het blad, Hans Gerding, toentertijd bijzonder hoogleraar aan de Universiteit Leiden, vroeg me na een aantal afleveringen of ik Julius Spier weleens onder de loep had genomen en verwees naar een artikel. Het stuk is een van de uitzonderingen waarin Spier als een helderziende handlezer is geportretteerd.⁵ Nee, moest ik antwoorden. Behalve dat hij belangrijk was geweest in het leven van Etty Hillesum, wist ik niets over hem. Het gevolg van de vraag was dat ik een jaar later, in 2008, een artikel kon toevoegen aan mijn reeks. Uiteindelijk is dat het begin geworden van een lang traject, hier uitmondend in een biografie.

1887-1928

FRANKFURT AM MAIN

I. Voordat het roer omgaat

Julius Philipp Spier wordt op de laatste maandag van april 1887 geboren in de grote Joodse buurt van Frankfurt am Main. Zijn vader Rudolph Spier is een koopman uit Alsfeld, een stad in de Duitse deelstaat Hessen. Hij is ruim zestien jaar ouder dan zijn vrouw Bertha Spier, die geboren en getogen is in Frankfurt am Main. Julius' ouders zijn familie van elkaar; ze delen dezelfde opa Spier.

Rudolph Spier is omstreeks 1861 naar Frankfurt am Main getrokken. Tien jaar eerder hadden daar twee ooms van hem, jongere broers van zijn vader, samen een handel in manufacturen opgezet. In de praktijk zijn de drie mannen leeftijdsgenoten, want Isaac en Aaron Spier zijn respectievelijk slechts tien en zeven jaar ouder dan Rudolph. Tegen de tijd dat Rudolph in de stad arriveert, is Aaron een eigen onderneming in een andere branche begonnen – een handel in fruit en meel, die hij op termijn uitbreidt met wijn en likeur. Rudolph wordt zodoende de derde ondernemer Spier in de stad. Binnen de kortste keren schopt hij het tot fabrikant van leren portefeuilles.

Allengs vestigen andere ondernemers Spier zich ook in Frankfurt am Main: de schoenenfabrikant Philipp Spier, en de broers Liebmann en Simon Spier, die een franchise-